

Els fils del cep

(ALDC, V, 949. Els fils del cep)

L'“òrgan filamentós i prènsil de certes plantes que els serveix per a aferrar-se als cossos veïns” (DIEC) es diu *circell*, com a mot culte, però sense cap nom popular que hagi estat acollit per la normativa, tot i que la creativitat dialectal ha estat frondosa; la seva motivació depèn dels conceptes de:

1) ‘forma prima i allargada’: *fils*, der. de FILUM, amb les var. *fils dels ceps* 44, 61, *fils de la vara* 99, l’arag. *filos* 100, el dim. *filet* 122, 132, 136, 150, 158, 165 i el der. verbal *filejar* 104; *cordills* 31, der. de *corda* (< CHORDA ← gr.); *nyirvis* 135, var. de *nirvi* (< llat. vg. NERVIVM), per tancament de la E a causa de la iod i palatalització de la n-; *fideus* 66, d’origen incert; *cuquets*, veg. punt 3;

2) ‘prènsil’: *arrapadors* 32, der. de *rapar* (< germ. *HRAPON ‘arrabassar’); *ungles* 172 (< UNGŪLA ‘urpa’), amb la var. *unyes* 190 (← cast. *uña*) i la seva adaptació *ulles* 178, per equivalència acústica [ɲ] = [ʎ]; *estenalles* 179, 180, 182 (< *tenalles* < TENACŪLAS), amb pròtesi parcial de l’article (< *l’estenalles), com *estisores*; *tisores* (s. XV), var. *estisores* 160, 184, 185, dim. *tisorettes* 162 (< [FORFICES] TONSORIAS ‘tisores tonedores’);

3) ‘caragolament, forma corbada’: *caragols* (var. *cargols* 146, per síncope vocàlica, com *carbassa* < *carabassa*), dim. *caragolets* 145, 155, 156, 176, d’origen incert; *reganyols* 77, potser de **recargol* encreuat amb *ganya* o un altre mot (DECat); *cuquets* 159, 164, 176, dim. de *cuc*, d’origen expressiu, pels seus moviments tortuosos;

banyes (< cèltic *BANNA), amb els der. *banyetes* 143 i *banyaguera* 147;

creixents 33, der. de *créixer* (< CRĒSCĒRE), referit al ‘creixent de lluna’; *ulleres* 175, 177, dim. *ulleretes* 183, der. de *ull* (< ōCLU);

4) ‘brots secundaris’: *fillols*, *fiols* 56, amb iodització (< FILIŌLUS), *filloles* 186 i el compost *refillols* 174;

5) ‘brots’: *brotons* 39, dim. de *brot* (< gòtic *BRŪT més el suf. -ō < -ONE), i el compost *rebrotis* 154, der. de *rebotar*; *grill* 134, der. *griololets* 53 (< *grillolets*), d’origen discutit com a ‘brot’ (cf. Veny, 1988 a); *ullets* 155, dim. de *ull* (< ōCLU); *capirols* 78, des de ‘sarmen de cep’ (< CAPREŌLU ‘cervatell’); *cavalls* 117, 141, dim. *cavallets* 50, 141 (< CABALLU ‘rossí’);

6) ‘pensil, cosa penjant’: *arracadetes* 189, dim. de *arracada* (< àr. andalusí ARRAQQÁDA ‘dormilega’ “porque por su tamaño [l’arracada] descansa en los hombros” [Corriente]); *penjols* 86, der. de *penjar* més el suf. -ol (< llat. vg. *PENDICARE, var. de PENDĒRE ‘penjar’);

7) ‘vara’: *vareta del raïm* 161, dim. de *vara*; *verguers* 38, dim. de *verga* (< VĪRGA), format amb -ó i l’infix -er-;

8) ‘parra petita’: *parretes* 173, dim. de *parra*, potser d’un gòtic *PARRA ‘clos, glorieta, reixat’.

Són mots d’origen o motivació desconeguts *feminela* 85, *coriadella* 115, *greixos* 181 i *agret* 168, 171. Per a l’etimologia de *grum* 169, veg. mapa 744 i per a la de *barrusques* 152, veg. mapa 666.

Entre els múltiples noms que corresponen a aquest referent, sovint pendents d’una metàfora i amb derivació dim. (*filet*, *tisorettes*, *caragolets*, *cuquets*, *ulleretes*, *fillols*, *brotons*, *griololets*, *ullets*, *cavallets*, *arracadetes*, *verguers*), *fils* és el més general.

Són mots normatius *circell*, de caràcter culte, que no figura en l’inventari de respostes, i *fil*, amb un valor general (“objecte, apèndix, òrgan, etc., semblant a un fil, filament”), des del DG₁, 1932.

